

4. Лібанова Е.М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку XXI століття. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 1. С. 9-22.
5. Новікова О.Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи вирішення. Донецьк, 1997. 460 с.
6. Новікова О.Ф., Сидорчук О.Г., Панькова О.В. та ін. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія. Київ; Львів, 2018. 184 с.
7. Палій Н.С. Система діагностики соціальної безпеки. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2009_28_1/16.pdf.
8. Халецька А.А. Контури соціальної політики держави: соціальна безпека. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=99>.
9. Індекс соціального розвитку 2017. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/research/social-progress-index-2017.html>.

References

1. Andrushkiv B., Vladymyr O., Pavlykivska O., Pohaidak O., Kyrych N. (2018). Nauka i praktyka vyrishennia naivazhlyvishykh sotsialnykh problem Ukrainy na perspektyvu [The most important social problems of Ukraine: science and practice of solving for the future]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 1, pp. 3-10 [in Ukrainian].
2. Hnibedenko I.F., Kolot A.M., Novikova O.F. et al. (2006). *Sotsialna bezpeka: teoriia ta ukrainska praktyka* [Social Security: Theory and Ukrainian Practice]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Danylyshyn B., Kutsenko V. (2010). Sotsialna bezpeka – pidgruntia staloho rozvytku [Social security is

the basis of sustainable development]. *Visnyk NAN Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 1, pp. 20-28 [in Ukrainian].

4. Libanova E.M. (2008). Stratehichni priorytety sotsialnoi polityky Ukrainy na pochatku XXI stolittia [Strategic priorities of the social policy of Ukraine at the beginning of the XXI century]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and Social Economy*, 1, pp. 9-22 [in Ukrainian].
5. Novikova O.F. (1997). *Sotsialna bezpeka: orhaniza-tsiino-ekonomichni problemy i shliakhy vyrishennia* [Social security: organizational and economic problems and solutions]. Donetsk, IIE of NAS of Ukraine [in Ukrainian].
6. Novikova O.F., Sydorochuk O.H., Pankova O.V. et al. (2018). *Stan ta perspektyvy sotsialnoi bezpeky v Ukraini: ekspertni otsinky* [Status and prospects of social security in Ukraine: expert assessments]. Kyiv; Lviv [in Ukrainian].
7. Paliy N.S. *Systema diahnostryky sotsialnoi bezpeky* [System of diagnostics of social security]. (n.d.). *nbu.gov.ua*. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2009_28_1/16.pdf [in Ukrainian].
8. Khaletska A.A. (2010). Kontury sotsialnoi polityky derzhavy: sotsialna bezpeka [Contours of the social policy of the state: social security]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 2. *dy.nayka.com.ua*. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=99> [in Ukrainian].
9. *Indeks sotsialnoho rozvytku 2017* [The Social Development Index 2017]. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/research/social-progress-index-2017.html> [in Ukrainian].

Ю. В. Дятлова

канд. екон. наук,

Донецький державний університет управління, м. Маріуполь

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ТА БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ: ДОСВІД КРАЇН ЄС ТА СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання, коли визначальним є рух грошових коштів, на відміну від руху матеріальних потоків у адміністративно-плановій економіці, розвиток підприємств, галузей і сфер економіки залежить від фінансових ресурсів. Через недостатність власних коштів бізнес залучає позиковий капітал. У теперішній час основними способами залучення позикового капіталу є банківський кредит, емісійне фінансування, лізинг. У більшості випадків в якості позикових джерел підприємства використовують банківський кредит, що пояснюється відносно великими фінансовими ресурсами банків, а також тим, що при отриманні банківського кредиту немає необхідності публічного розкриття інформації про підприємство.

Надання кредитів є найпоширенішою операцією комерційних банків, забезпечує їм основну частину доходу. Разом з тим, більшість банків зазнає фінансового краху у зв'язку з надзвичайно ризикованою кре-

дитною політикою. У зв'язку з цим, актуального значення набуває проблема вдосконалення кредитної діяльності банківських установ на засадах зарубіжного досвіду та сучасних реалій у банківському секторі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теорії та практики банківського кредитування присвячено праці вітчизняних вчених-економістів Я. Белінської [1], Т. Болгар [2], В. Величкіна [3], В. Гейця [4], О. Дзюблюка [5] та інших. В їхніх працях аналізуються або окремі аспекти функціонування кредитних відносин, або їх дія на певних етапах економічного розвитку. Чинники та різні складові кредитної політики, що потребують удосконалення, розглянуто в працях В. Ляшенка [6], О. Заруцької [7], Є. Савельєва [8] та ін. Визнаючи вагомий вклад науковців, слід констатувати, що особливостям і напрямкам розвитку банківського кредитування в умовах циклічних криз при-

ділено недостатньо уваги, зокрема можливостям застосування зарубіжного досвіду.

Мета статті – систематизувати досвід країн Європейського Союзу щодо механізмів розвитку та безпеки банківського кредитування у докризовий та після кризовий періоди, визначити можливості його застосування в українських реаліях.

Виклад основного матеріалу. Кредитування бізнесу в країнах ЄС має загальні риси та окремі національні особливості ринку фінансових послуг. Так, у розвитку європейського фінансового ринку проглядається дві тенденції: з одного боку посилюється інтеграція ринків фінансових послуг для корпорацій та інших великих клієнтів, поступово набуваючи рис єдиного ринку; з іншого – ринки роздрібних послуг переважно зберігають національний характер. Однак і на ці ринки все більше проникають новітні технології, які дозволяють споживачам з різних країн ЄС користуватись послугами банків із країн-партнерів.

Створення інтегрованого оптового фінансового ринку передбачає забезпечення доступу суб'єктів економічної діяльності на ринки капіталів країн-членів ЄС, розробку законодавчих норм для торгівлі акціями та іншими цінними паперами та врегулювання ризиків, забезпечення більш прозорого середовища для транскордонних операцій по злиттю банків та інших фінансових інститутів, розробку єдиних правил діяльності інвестиційних та пенсійних фондів. Створення єдиного ринку роздрібних фінансових послуг передбачає покращення інформування споживачів про стан і динаміку цього ринку, розробку юридичних та інших процедур оздоровлення фінансових установ, усунення бар'єрів в національних правилах роздрібною торгівлі і зменшення вартості транскордонних платежів.

Інтеграційні процеси в банківській сфері країн ЄС відбуваються на макро- та мікрорівнях. На мікрорівні відбувається співпраця, злиття банківських установ різ-

них країн. На макрорівні інтеграція розвивається між державами в формі координації банківської політики країн-членів ЄС. Банківська інтеграція на макрорівні включає в себе гармонізацію банківської справи, вирівнювання умов міжбанківської конкуренції. До її основних елементів можна віднести контроль за міжнародною діяльністю банків країн-членів ЄС в рамках ЄС компетентними органами країни походження та країни визнання, єдині норми капіталу банків, єдину ліцензію, створення спільного міждержавного органу для погодження політики регулювання та контролю за діяльністю банків. При цьому, обидва рівні банківської інтеграції взаємодіють між собою.

На сучасному етапі економічного розвитку європейські банки займають лідируючі позиції. Так, на початок XXI століття, серед 847 банків світу з балансовою вартістю понад 100 млрд дол., більша половина – європейські. Серед 25 найбільших банків світу 14 – банки країн ЄС, сума їх активів – 52,8% від загальної суми активів цих банків [9, с. 28].

За даними журналу Global Finance щодо рейтингу країн банків світу за 2017 р. (переможці обрані після консультацій з корпоративними фінансовими керівниками, банкірами і банківськими консультантами, а також аналітиками по всьому світу), самим кращим банком в Центральній і Східній Європі (ЦСЕ) вже який рік поспіль було визнано Raiffeisen Bank International. У Західній Європі переможцем обрано нідерландський банк ING. Регіональними переможцями по країнам ЦСЕ та Західної Європи визнано 21 банк (табл. 1). Із 28 країн-членів ЄС не включено банки з таких країн, як Болгарія, Естонія, Латвія, Словаччина, Угорщина, Хорватія, Чехія.

Відповідно рейтингу за сумарними активами, в ТОП 20 найкрупніших банків світу на 15.01.2018 р. увійшли вісім банків країн ЄС (табл. 2), два з них, а саме англійський HSBC і французький BNP Paribas – у ТОП 10.

Таблиця 1

Банки – регіональні переможці по країнам ЦСЕ та Західної Європи

Країна	Банк	Країна	Банк
Австрія	BAWAG PSK	Монако	CFM Indosuez Wealth
Андорра	Credit Andorra		
Бельгія	ING Belgium	Нідерланди	ABN Amro Bank
Велика Британія	Lloyds Bank	Німеччина	DZ Bank
Греція	Eurobank Ergasias	Норвегія	Nordea
Данія	Danske Bank	Польща	mBank
Ірландія	Bank of Ireland	Португалія	Banco Santander Totta
Ісландія	Landsbankinn	Російська Федерація	Sberbank
Іспанія	CaixaBank	Румунія	Banca Transilvania
Італія	Intesa Sanpaolo	Сербія	Raiffeisen Bank Beograd
Кіпр	Bank of Cyprus	Словенія	SKB Banka
Литва	Siaulių bankas	Туреччина	Akbank
Ліхтенштейн	Liechtensteinische Landesbank	Україна	Raiffeisen Bank Aval
Люксембург	Banque Internationale a Luxembourg	Фінляндія	OP Financial Group
Македонія	Ohridska Banka Societe Generale	Франція	Credit Mutuel
Мальта	HSBC Malta	Швеція	Swedbank
Молдова	Moldova Agroindbank	Швейцарія	UBS

Укладено за даними Global Finance [10].

ТОП 20 банків світу за сумарними активами

Ранг	Банк	Країна	Активи, \$ млрд
1	Industrial and Commercial Bank of China (ICBC)	Китай	3470
2	China Construction Bank Corporation	Китай	3020
3	Agricultural Bank of China	Китай	2820
4	Bank of China Ltd	Китай	2600
5	Mitsubishi UFJ Financial	Японія	2590
6	JPMorgan Chase	США	2490
7	HSBC Holdings plc	Англія	2370
8	BNP Paribas	Франція	2190
9	Bank of America	США	2189
10	Wells Fargo	США	1930
11	Credit Agricole	Франція	1820
12	Japan Post Bank	Японія	1800
13	Citigroup	США	1790
14	Mizuho Financial Group	Японія	1750
15	Deutsche Bank	Німеччина	1680
16	Sumitomo Mitsui Financial Group	Японія	1650
17	Barclays Plc	Англія	1500
18	Societe Generale	Франція	1450
19	Banko Santander	Іспанія	1410
20	Groupe BPCE	Франція	1300

Укладено за даними S&P Global Market Intelligence [11].

Лондонський HSBC є одним з найбільших конгломератів банківського сектору в Європі та світі, що нараховує в активах більш 2,37 трлн дол. і 154,75 млрд дол. ринкової капіталізації. Спочатку цей банк створювався виключно для взаєморозрахунків між Європою й Китаєм, є ключовим у даних питаннях по цей час, однак має 10 дочірніх компаній, які займаються всіма можливими в даній галузі операціями.

Європейський лідер у сфері фінансових, банківських і страхових послуг французький BNP Paribas. заснований в 1999 р., на поточний момент має представництва по всьому світу і головні офіси в Женеві, Парижі та Лондоні. Активи банку становлять понад 2190 млрд дол. при ринковій капіталізації в 84,31 млрд дол. Німецький Deutsche Bank займав у 2001 р. другу позицію серед банківських установ Євросоюзу, перше місце серед банків Західної Європи за загальним обсягом активів і третє – серед 25 найбільших банків світу. Цей банк у 2000 р. посів перше місце, а в 2001 р. – друге місце за обсягами діяльності на фореक्सному ринку світу.

Важливою рисою західноєвропейських банків є висока ступінь концентрації. Так, у 1985 р. на 4 найбільших банки Великобританії (Barclays, National Westminster, Midland і Lloyds) припадало близько 40% вкладів та 50% кредитів країни [12, с. 102]. Частка 5 найбільших банків в сумарних активах у 2005 р. складала: в Німеччині – 19,4%, Великій Британії – 45,5, Франції – 40,8, Італії – 50,5, Іспанії – 51,8, Бельгії – 75,8, Нідерландах – 82,9%. При цьому дохідність капіталу найвищою була у Великій Британії (19,4%), Іспанії (18,0%), Бельгії (17,2%), тоді як в Німеччині вдвічі меншою (9,5%) [13].

Отже, з країн ЄС найвища ступінь концентрації характерна для банківських систем Бельгії та Нідерландів (понад 70%). Висока концентрація характерна для найбільших банків Іспанії та Італії (близько 50%). Нижчий рівень концентрації притаманний Німеччині, Франції та Великобританії – менше 50%. Цей факт

свідчить, що Великобританія, Німеччина та Франція, маючи найбільш відкриті банківські системи, найменше залежать від найбільших банків. Це є позитивним явищем.

Банківські системи європейських країн мають як загальні риси, так і певні особливості. До загальних рис функціонування європейських банківських систем можна віднести дворівневу побудову, розділення функцій центрального банку та всіх інших банків, контроль з боку центрального банку та інших державних органів за діяльністю банківських установ. Водночас, характер і умови функціонування банківських систем кожної країни відрізняються певними особливостями. Це пов'язано з різними історичними умовами та рівнем розвитку національної економіки в період їх формування.

Особливості функціонування банківських систем європейських країн можна простежити на прикладі банківських систем Великобританії, Франції та Німеччини. Ці банківські системи мали найбільшу кількість банків та відділень, що становило найбільший фінансовий потенціал ЄС. Банки цих трьох країн тісно співпрацювали та були активними в процесах інтернаціоналізації і глобалізації.

Фінансовий потенціал банків названих країн був різноплановий. Так, наприкінці 80-х років по чотири французьких, німецьких і британських банки займали найвищі рейтинги серед тисячі найбільших банків світу. Через повільне реагування британських банків на зміни на світових фінансових ринках, у 90-х роках серед тисячі найбільших банків світу було 7 британських, 9 німецьких і 9 французьких.

У Німеччині та Франції банківські системи були універсальними, а у Великобританії – змішана, яка включала і спеціалізовані банки. Разом з тим, банки Великобританії, Німеччини та Франції відіграли провідну роль в інтеграції банківських систем.

Банківська система Великобританії має добре розвинену інфраструктуру, опирається на потужний

грошовий ринок, тісно пов'язана з головними фінансовими центрами світу, переважно зорієнтована на обслуговування міжнародних економічних відносин. Банк Англії є найстарішим фінансовим інститутом. Реально незалежний від уряду, формально він все ж підпорядковується Міністерству фінансів. Клієнтами Банку Англії є комерційні банки, які проводять клірингові операції, центральні банки інших країн, котрі мають рахунки та тримають золото в Банку Англії, англійський уряд, який здійснює бюджетні платежі через рахунки, відкриті в Банку Англії.

Комерційні банки Великобританії поділяються на «оптові» та «роздрібні». «Роздрібні» банки обслуговують переважно громадян та малий бізнес, мають розгалужену мережу філій (наприкінці ХХ століття – понад 12 тисяч відділень) та характеризуються високим ступенем концентрації та централізації банківського капіталу. Провідну роль в банківській системі Великобританії відіграють комерційні банки Barclays, National Westminster, Midland, Lloyds. Ці банки утворені шляхом злиття та поглинань, контролюють фінансові компанії за кордоном, свої розрахунки здійснюють через Лондонську клірингову палату.

«Оптові» банки проводять прийом вкладів за вищими відсотковими ставками та розміщують їх на ринку капіталів. До них відносять торгові банки, які традиційно займалися гарантуванням торговельних операцій. Вони надають фінансові послуги для структурних перебудов, беруть участь в управлінні різними фондами, надають консультації та рекомендації для зацікавлених клієнтів.

Значне місце в банківській системі Великої Британії посідають іноземні банки, яких понад 400. Більшість з них відкривають свої офіси в Лондоні для обслуговування ділових партнерів у міжнародному банківському центрі.

Банківська система Франції складається з трьох ланок: центрального банку, комерційних банків та спеціалізованих кредитних установ. Для Банку Франції характерні функції, які не виконують інші центральні банки. Зокрема, Банк Франції веде рахунки приватних осіб, надає кредити приватним особам, здійснює валютно-обмінні та інші операції.

Основною складовою банківської системи Франції є комерційні банки універсального типу, яких у Франції близько 360, із них біля 160 – іноземні з 35 країн світу. До спеціалізованих кредитних установ Франції відносять фінансові фірми, банки взаємного страхування, ощадні та муніципальні кредитні каси, спеціальні фінансові установи.

Банківська система Німеччини є однією з найрозвинутіших в Європі і має деяку особливість – найважливіші фінансові установи є державними. Так, на початку ХХІ століття нараховувалось більше 500 ощадних кас та 20 тис. їх філій. Майже всі вони – муніципальні заклади. Відповідно власниками і гарантами збереження вкладів виступають міста і округи. Основні їх завдання – надати населенню, що проживає на їх території, певний набір послуг по збереженню заощаджень і задоволенню потреб жителів в кредитуванні за рахунок місцевих вкладів. Ощадкаси об'єднані в регіональні союзи, що беруть участь у фінансуванні центральних банків федеральних земель. Останні ще називають «домашніми банками». Вони консультують своїх членів, надаючи їм допомогу з правових питань, а також виступають розрахунковими

(кліринговими) центрами. Нині ощадкаси є найбільшою групою кредитно-фінансових установ Німеччини.

Німецькі державні банки вже тривалий час знаходяться під пильною увагою Європейської комісії через невідповідність правилам конкуренції, прийнятим у ЄС. Банки державного сектору, маючи державні гарантії, могли залучати фінансування дешевше, ніж їхні конкуренти з приватного сектору. В результаті компромісу між німецькою стороною та ЄС систему гарантій німецьким земельним банкам поступово буде відмінено, реформуватиметься система взаємовідносин між банками та їхніми власниками (урядами земель), надання банкам державної допомоги регулюватиметься відповідними законами ЄС. У перспективі німецькі земельні банки консолідуватимуться, використовуючи ефективніше свій капітал, скорочуючи резерви, від чого в кінцевому результаті зможуть виграти не лише приватні банки, але й клієнти.

Ставки по кредитах в Європі, на відміну від України та країн СНД, є значно нижчими – в межах 2-10% на рік в залежності від виду кредитування. Різниця обумовлена тим, що на відсоткову ставку впливають економічні показники – інфляція, а також вартість фінансових коштів, ресурсів, залучених банками для видачі кредитів.

Часто фінансові установи в ставку закладають всі ризики, пов'язані з можливими втратами від непогашення кредитів. Важливу роль відіграє фактор підвищеної прибутковості, який присутній в банках, що штучно завищують процентні ставки. Тому не зовсім коректно порівнювати показники отримання прибутку вітчизняними та західними фінансовими установами. До того ж, щоб отримати іноземцям кредит в європейському банку, необхідно відповідати довгому переліку вимог, які в різних країнах і банках будуть розрізнятися.

Низькі відсоткові ставки за кредитами обумовлені відповідними ставками центральних банків країн Європи. Так, відсоткові ставки (ставки центрального банку по валютним операціям з іншими кредитними установами) були знижені в 2009 р. (табл. 3).

Таблиця 3

Відсоткові ставки центральних банків країн Європи

Країна	Поточний рівень ставки	Попереднє значення	Остання зміна
Єврозона	1,00%	1,25%	07.05.2009
Велика Британія	0,50%	1,00%	05.03.2009
Польща	3,5%	3,75%	24.06.2009
Швеція	0,25%	0,50%	02.07.2009
Чеська республіка	1,25%	1,50%	07.08.2009
Норвегія	1,50%	1,25%	28.10.2009
Угорщина	6,5%	7,00%	23.11.2009
Ісландія	11,00%	12,00%	05.11.2009
Швейцарія	0,25%	0,50%	12.03.2009

Укладено за даними FXstreet [14].

Згодом окремими центральними банками країн запроваджено їх від'ємні значення. Європейський центробанк, що діє в зоні євро (19 країн), встановив процентну ставку на нульовій позначці (табл. 4).

Ключові відсоткові ставки провідних центральних банків

Країна	Центральний банк	Ключова відсоткова ставка	Наступний розгляд	Остання зміна	Поточна ставка, %
Єврозона	ECB (European Central Bank)	Refinancing Tender	13.09.2018	10.03.2016	0.00%
Велика Британія	BOE (Bank of England)	Bank Rate	13.09.2018	02.08.2018	0.75%
Норвегія	Norges Bank (The Norwegian Central Bank)	Sight Deposit Rate	16.08.2018	18.03.2016	0.50%
Швеція	Riksbank (Sweden Central Bank)	Repo Rate	06.08.2018	11.02.2016	-0.50%
Швейцарія	SNB (Swiss National Bank)	3 Month Libor Rate	13.09.2018	15.01.2015	-0.75%
США	FED (Federal Reserve)	Federal Funds Rate	26.09.2018	13.06.2018	2.00%
Канада	BOC (Bank of Canada)	Overnight Rate	05.09.2018	11.07.2018	1.50%
Австралія	RBA (Reserve Bank of Australia)	Cash Rate	07.08.2018	02.08.2016	1.50%
Нова Зеландія	RBNZ (Reserve Bank of New Zealand)	Official Cash Rate	08.08.2018	09.11.2016	1.75%
Японія	BOJ (Bank of Japan)	Overnight Call Rate Target	19.09.2018	29.01.2016	-0.10%

Укладено за даними Forexua [15].

Першим банком, що став дотримуватись від'ємних значень відсоткових ставок, став центральний банк Швеції, який наприкінці 2009 р. знизив ставку по депозитам до $-0,25\%$ у рамках політики боротьби з дефляцією. Це означало, що банки повинні сплачувати за зберігання своїх коштів. Пізніше його приклад наслідував Банк Англії під впливом загрози «пастки ліквідності» для британської економіки. З часом до переліку країн з від'ємними відсотковими ставками приєдналися центральні банки Данії, Німеччини, Японії [16].

Архітектори стратегії від'ємних ставок намагалися спонукати власників низько ризикових банківських вкладів інвестувати кошти у реальний сектор. Адже після світової фінансової кризи банки дотримувалися стриманої кредитної політики і тяжіли до накопичення коштів на депозитах у центральних банках. Потенційні позичальники з огляду на кризовий стан економіки також остерігалися брати кредити.

Низькі відсоткові ставки та досить високі ризики Єврозони спрямували кошти за її межі, у тому числі до Швейцарії. Щоб запобігти суттєвій ревальвації швейцарського франка центральний банк був змушений вдатися до політики від'ємних відсоткових ставок (слід зазначити, що раніше швейцарські банки також практикували від'ємні відсоткові ставки, однак на той час це було пов'язано зі збереженням конфіденційності клієнтів та даних щодо їх рахунків).

На введення від'ємних відсоткових ставок центральними банками негайно відреагували комерційні банки і фінансові ринки. Приватні банки Швейцарії та Німеччини, починаючи з 2014 р., стали встановлювати від'ємні відсотки за своїми депозитними операціями.

Зниження попиту на депозити спричинило поширення від'ємних відсоткових ставок і на ринок боргових цінних паперів – спочатку державних

(Австрії, Фінляндії, Німеччини і Швеції), а потім й корпоративних, наприклад компанії Nestlé. Так, ще на початку 2015 р. державних облігацій зі знаком мінус було лише близько 7% від світового обсягу державних паперів. А станом на 01.02.2016 р., за оцінками Deutsche Bank, частка бондів з від'ємною «прибутковістю» зросла до 25% . У 2016 р. урядові боргові цінні папери Німеччини і Японії мали від'ємну дохідність у випадку, якщо їх термін був меншим 15 років. 20-річні і більш тривалі бонди були прибутковими [16].

Слідом за депозитними ставками з'явилися від'ємні ставки на кредити. Спочатку це торкнулося деяких центральних банків, які після фінансової кризи продовжували знижувати ставки ключові та за операціями РЕПО тощо. А потім і комерційних банків, наприклад, у Данії.

Нині згадані центробанки проводять м'яку грошово-кредитну політику. Основні причини – боротьба з дефляцією чи її загрозою, стримування ревальвації національної валюти (або й її девальвація), прагнення стимулювати інвестиції у реальний сектор.

Від'ємні відсоткові ставки мають переваги та недоліки для різних економічних суб'єктів. Так, низка німецьких банків зіткнулися з відтоком депозитів, а окремі датські банки нараховують іпотечним позичальникам відсотки (шоправда позичальники все-одно платять банкам притаманні іпотечні регулярні комісії). Очікується, що більший вплив від'ємні ставки чинитимуть у першу чергу на великих клієнтів, а не на середній клас.

Вплив від'ємних ставок також відрізняється залежно від країни, де реалізується така політика. Так, якщо від'ємні ставки допомогли послабити валюти Данії, Швеції і Швейцарії, підтримуючи експортерів цих країн, то у Японії цього не відбулося, і низькі ризики японської економіки подовжують приваблю-

вати зарубіжних інвесторів. Вважається, що результативність від'ємних ставок залежить від частки готівки у обігу, адже можливість зберігати готівку є гарною альтернативою малоприбутковим депозитним вкладом чи більш ризикованим інвестиціям у реальний сектор. Так, частка готівки у Швеції не більше 2% валового внутрішнього продукту (ВВП), у той час як у Швейцарії цей показник перевищує 10%.

Відмінність впливу ставок також має місце і для населення. Так, у Великій Британії більшість населення покладається на приватні пенсії, і тому ставки, близькі до нуля, ускладнюють накопичення активів, які повинні забезпечувати пенсійний дохід. А в континентальній Європі, де більшість пенсій виплачується за державними схемами, очікується, що м'яка грошова політика сприятиме формуванню коштів для пенсійних виплат.

Застосування механізму від'ємного банківського проценту свідчить, що гроші перетворилися на «скарб» (функція грошей як засіб накопичення) і перестали обслуговувати реальну економіку і життєво необхідні потреби суспільства, а це може бути передумовою для початку другої хвилі світової фінансової кризи. На думку вчених, політика від'ємного банківського проценту може привести до того, що банки прискорять трансформаційний процес свого перетворення з традиційних депозитно-кредитних організацій в центри «контролю і обліку», але вже не фінансових потоків і фінансових активів, а навіть праці і виробництва.

За даними Світового банку, рейтинг України в Doing Business-2018 за показником щодо умов отримання кредиту погіршився з 20 до 29 позиції (для порівняння, 2015 р. – 17 позиція). Облікова ставка Національного банку України на рівні 16% на початок 2018 р., досить високі темпи інфляції, девальвація гривні, значна частка готівки та доларизація української економіки є підґрунтям вважати, що запровадження від'ємних ставок у нашій державі очікувати поки-що не слід. На нашу думку, запровадження механізму від'ємного банківського проценту, в Україні чи іншій державі, має бути обґрунтованим на засадах індикаторів, що враховують способи банківського фондування, стійкість національної валюти, частка готівки в грошовому обігу й інші.

Висновки. Таким чином, систематизація досвіду країн ЄС з механізмів розвитку банківського кредитування дозволила визначити загальні риси та окремі національні особливості процесу. У докризовий період поширення набув механізм інтеграції національних ринків фінансових послуг в оптовому сегменті. Реалізація інтеграційного механізму на макро- та мікрорівнях, як і високий ступінь концентрації капіталу (більше 50%), забезпечили європейським банкам лідируючі позиції. Характеристики стану національних банківських систем країн ЄС мають певні відмінності, однак ставки за кредитами традиційно є низькими. Після кризи набув поширення механізм зниження відсоткових ставок за кредитами, а центральними банками країн запроваджено також від'ємні їх значення за депозитами. Для обґрунтованого запровадження такого механізму безпеки банківського кредитування запропоновано використовувати систему індикаторів, що враховують

способи банківського фондування, стійкість національної валюти, частку готівки в грошовому обігу й інші.

Список використаних джерел

1. Белінська Я. В., Качур А. В. Вплив грошово-кредитної політики на макропоказники конкурентоспроможності економіки. *Економічний часопис-XXI*. 2014. № 9-10(1). С. 77-80.
2. Болгар Т. М. Проблемні кредити у банківській діяльності в умовах фінансової кризи: монографія. Кременчук: Видавництво ПП Шербатих О. В., 2013. 372 с.
3. Величкін В. О., Гордієнко В. О., Тимошенко М. В. Банківське кредитування: монографія. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, Акцент ПП, 2017. 168 с.
4. Новые вызовы для денежно-кредитной политики в современных условиях: [в 2-х книгах]. Кн. 2: Взгляд из Украины / под ред. акад. В. М. Гейца, чл.-кор. НАНУ А. А. Гриценко. Киев: Ин-т экономики и прогнозирования НАН Украины, 2012. 360 с.
5. Грошово-кредитне регулювання у механізмі забезпечення макроекономічної стабілізації і ефективності функціонування банківської системи України: монографія / О. В. Дзюблюк та ін.; за ред. О. В. Дзюблюка. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 530 с.
6. Ляшенко В. И. Финансово-регуляторные режимы стимулирования экономического развития: введение в экономическую режимологию. Донецк: Ин-т экономики промышленности НАН Украины, 2012. 370 с.
7. Заруцька О. П. Дослідження виведення українських банків з ринку з використанням структурно-функціонального аналізу. *Вісник економічної науки України*. 2016. №2. С. 73-78.
8. Савельев Є. В., Куриляк В. Є., Лизун М. В., Ліщинський І. О. Концептуальний дискурс вибору режиму валютно-курсової політики України. *Вісник економічної науки України*. 2018. №1. С. 133-149.
9. Мусієць В. Розвиток національної банківської системи як шлях інтеграції України до ЄС. *Фінанси та кредит*. 2009. № 6. С.27-34.
10. World's Best Banks 2017. URL: <https://www.gfmag.com/magazine/october-2017/worlds-best-banks-2017-enhancing-customer-experience>.
11. The World's 100 Largest Banks. S&P Global Market Intelligence report. URL: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/research/the-worlds-100-largest-banks>.
12. Paluszak G. Systemy bankowe w procesie europejskiej integracji walutowej. Poznan: Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, 2002. 203 с.
13. Савелко С. О. Досвід та особливості функціонування банківських систем європейських країн. *Ефективна економіка*. 2011. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=645>.
14. Interest rates of central banks in Europe. URL: <https://www.fxstreet.com>.
15. Ключові відсоткові ставки провідних центральних банків. URL: <http://www.forexua.com/ua/analytic/rates>.
16. Randow J., Kennedy S. Negative interest rates. URL: <https://www.bloomberg.com/quicktake/negative-interest-rates>.

References

1. Belinska Ya. V., Kachur A. V. (2014). Vplyv hroshovo-kredytnoi polityky na makropokaznyky konkurentospromozhnosti ekonomiky [Influence of monetary policy on macroindicators of economy's competitiveness]. *Ekonomichni chasopysy-XXI – Economic annals-XXI*, 9-10(1), pp. 77-80 [in Ukrainian].
2. Bolhar T. M. (2013). *Problemni kredyty u bankivskii diialnosti v umovakh finansovoi kryzy [Problem loans in banking activity in the conditions of the financial crisis]*. Kremenchuk, Publishing House of PP Shcherbatykh O. V. [in Ukrainian].
3. Velychkin V. O., Hordiienko V. O., Tymoshenko M. V. (2017). *Bankivske kredytuvannia [Banking lending]*. Dnipro, University of Customs and Finance, Accent PP [in Ukrainian].
4. *Novyye vyzovy dlya denezhno-kreditnoy politiki v sovremennykh usloviyakh [New challenges for monetary policy in modern conditions]*. (2012). Kn. 2: Vzglyad iz Ukrainy – Book. 2: A look from Ukraine. Kiev, Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine [in Russian].
5. Dziubliuk O. V. et al. (2014). *Hroshovo-kredytne rehuliuвання u mekhanizmi zabezpechennia makroekonomichnoi stabilizatsii i efektyvnosti funktsionuvannia bankivskoi systemy Ukrainy [Monetary and credit regulation in the mechanism of macroeconomic stabilization and efficiency of functioning of the banking system of Ukraine]*. Ternopil, TNEU [in Ukrainian].
6. Liashenko V. Y. (2012). *Finansovo-regulyatornyye rezhimy stimulirovaniya ekonomicheskogo razvitiya: vvedeniye v ekonomicheskuyu rezhimologiyu [Financial and regulatory regimes to stimulate economic development: an introduction to economic regimeology]*. Donetsk, Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Russian].
7. Zarutskaya O. P. (2016). *Doslidzhennia vyvedennia ukrainskykh bankiv z rynku z vykorystanniam strukturno-funktsionalnogo analizu [The study of removing of Ukrainian banks from the market with structural-functional analysis]*. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 2, pp. 73-78 [in Ukrainian].
8. Saveliev Ye. V., Kuryliak V. Ye., Lyzun M. V., Lishchynskiy I. O. (2018). *Kontseptualnyi dyskurs vyboru rezhymu valiutno-kursovoi polityky Ukrainy [Conceptual discourse on the choice of the regime of the currency and exchange rate policy of Ukraine]*. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy – Bulletin of Economic Science of Ukraine*, 1, pp. 133-149 [in Ukrainian].
9. Musiiets V. (2009). *Rozvytok natsionalnoi bankivskoi systemy yak shliakh intehratsii Ukrainy do ES [Development of the national banking system as a way of Ukraine's integration into the EU]*. *Finansy ta kredyt – Finance and Credit*, 6, pp. 27-34 [in Ukrainian].
10. World's Best Banks 2017. Retrieved from <https://www.gfmag.com/magazine/october-2017/worlds-best-banks-2017-enhancing-customer-experience>.
11. The World's 100 Largest Banks. S&P Global Market Intelligence report. Retrieved from <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/research/the-world-s-100-largest-banks>.
12. Paluszak G. (2002). *Systemy bankowe w procesie europejskiej integracji walutowej*. Poznan, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu.
13. Savelko S. O. (2011). *Dosvid ta osoblyvosti funktsionuvannia bankivskykh system yevropeyskykh krain [Experience and peculiarities of functioning of banking systems of European countries]*. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 8. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=645> [in Ukrainian].
14. Interest rates of central banks in Europe. (n.d.). Retrieved from <https://www.fxstreet.com>.
15. *Kliuchovi vidsotkovi stavky providnykh tsentralnykh bankiv [Key interest rates of leading central banks]*. (n.d.). Retrieved from <http://www.forexua.com/ua/analytic/rates> [in Ukrainian].
16. Randow J., Kennedy S. *Negative interest rates*. (n.d.). Retrieved from <https://www.bloomberg.com/quicktake/negative-interest-rates>.

К. С. Жадько
академік АЕН України,

І. Д. Падерін
академік АЕН України,

Н. В. Гуртова,
м. Дніпро

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Актуальні проблеми. Основними проблемами промислових підприємств є: невідповідність існуючої маркетингової стратегії умовам зовнішнього середовища, недосконалість діяльності у сфері реклами та стимулювання збуту, низький рівень самоорганізації у здійсненні маркетингової діяльності, відсутність досвідчених маркетологів. Така ситуація потребує створення адекватної ринкової організаційної структури, удосконалення бізнес-процесів щодо розроблення та

продажу продукції, формування комплексної системи якості, розширення каналів збуту продукції, використання сучасних логістичних методів, проведення інтенсивної рекламної та інформаційної діяльності.

Останні публікації та дослідження. Сутність управління маркетингом розкрита в працях багатьох зарубіжних і вітчизняних авторів, таких як І.М. Акимов, А.А. Антонюк, Т.А. Гайденко, О.І. Зайцева, Л.П. Коваленко, Ф. Котлер, В.В. Липчук, Т.С. Максимова,